

Економічні науки

УДК 336.7

Батрак Ольга Володимирівна

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київський національний університет технологій та дизайну

Маслюков Микита Вадимович

магістр кафедри фінансів та бізнес-консалтингу

Київського національного університету технологій та дизайну

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

***Анотація.** В дослідженні викладено основні теоретичні підходи щодо розуміння термінів «ліквідність» і «платоспроможність» банку, визначено їх логічний взаємозв'язок. Обґрунтовано важливість забезпечення ліквідності банку для його функціонування, визначено його основні чинники, фактори та джерела формування. В результаті наведено основні стратегії управління ліквідністю банку та обґрунтовано їх вибір в залежності від загального стану внутрішнього середовища банку. Наведено основні переваги, недоліки на можливості застосування кожної з сформованих стратегій.*

***Ключові слова:** платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість банку, показники оцінки, стратегії управління, активи, пасиви.*

Показники ліквідності та платоспроможності банку виступають чи не найголовнішими критеріями ефективності його роботи, адже саме вони характеризують його можливість функціонування у банківській сфері, а саме виконання ними основних функцій, таких як акумулювання коштів

суб'єктів господарювання (в тому числі домогосподарств), здійснення їх кредитування, реалізація розрахунків тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, а саме таких науковців Дж. Кейнс [2], А. О. Єпіфанов [3], А. Г. Загородній [4], Дж. Сінкі [5] з даної проблематики свідчить про те, що при трактування понять «ліквідність» та «платоспроможність» в банківській системі виникають певні труднощі та альтернативні визначення, що не дає можливості чітко окреслити сутність застосування даних понять.

Саме поняття «ліквідність» має латинське походження від «liquidus», тобто рідкий, поточний. Економісти трактують його як «здатність своєчасно гасити боргові зобов'язання», а визначають «терміном часу, який необхідний щоб перетворити активи на готівку або здійснити виплату за зобов'язанням». Поняття «платоспроможність», як правило, «означає здатність організації своєчасно сплачувати свої борги» [1].

Проте, особливості банківської діяльності вносять свої корективи щодо визначення даних понять. На сучасному етапі ліквідність є одним з основних понять банківської діяльності, що забезпечує умови для платоспроможності банку, а також його надійності та стійкості.

Ліквідність як одна з характерних властивостей банку описує якісний склад його активів та формує уявлення про банк як суб'єкт господарювання шляхом оцінки ефективності його фінансової та грошової політики та відповідності принципів поточного і стратегічного управління. Ліквідність за своєю природою має подвійне значення: як властивість і як стан. Ліквідність як властивість дає уявлення про можливість банку погашати свої зобов'язання за рахунок використання власних активів та характеризує його як фінансового посередника безпосередньо між власниками акумульованих коштів та позичальниками, яким дані кошти надаються. Ліквідність як стан перетворює банківські установи з пасивного фінансового посередника, що накопичує та розміщає кошти організації, яка

здійснює створення інноваційних якісних банківських продуктів. Отже, головним завданням управління банком є забезпечення його відповідного рівня ліквідності. Ліквідним вважається банк, який має можливість за прийнятною ціною залучати грошові кошти за першою потребою, тобто банк у будь-який час повинен мати змогу задовільнити потреби клієнтів у тих коштах, що ними запитуються з розрахункових рахунків.

Якщо рівень ліквідності банку низький або недостатній, то це свідчить про наявні фінансові труднощі в банку, коли існує ризик втрати депозитів, готівкових коштів та виникає необхідність реалізації найбільш ліквідних активів.

Основною ознакою зменшення рівня ліквідності банку виступає неможливість ним видавати кредити своїм клієнтам, а також обмеженість в здійсненні деяких активних операцій. Крім того, банк, який не має можливості розширювати спектр активних операцій, але при цьому залишається платоспроможним може відповідати за зобов'язаннями перед кредиторами та вкладниками, а також забезпечувати нормальний розрахунок клієнтів за поточними рахунками і операціями.

Баланс банку може бути ліквідним, якщо банк в змозі покрити термінові зобов'язання за рахунок швидкого продажу активів. Банківські менеджери повинні дотримуватися правил щодо структури боргу з точки зору термінів, які необхідні для формування такого активу [6].

Зрозуміло, що фінансове управління банківською ліквідністю не має чіткого рішення і являє собою складну і багатогранну проблему, яка потребує щоденного аналізу не тільки активів і пасивів банку, а й стану економіки в цілому і перспектив її розвитку.

Стратегії управління ліквідністю за допомогою управління активами зазвичай використовуються невеликими банками, і вони вважають цей метод менш ризикованим (що є також і менш прибутковим), ніж методи, засновані на залученні ліквідних коштів.

Застосовуючи стратегію управління боргом, банки йдуть на певний ризик, оскільки, по-перше, процентні ставки на грошовому ринку мають тенденцію змінюватися, а по-друге, немає абсолютної гарантії, що банки зможуть придбати ліквідні кошти за вигідними цінами або при необхідності.

При застосуванні методу стратегії трансформації активів відбувається значне, майже критичне накопичення активів у грошовій формі, що відповідно є найбільш ефективним заходом та найпростішим одночасно. Проте основним недоліком застосування даного методу все ж виступає великий обсяг накопиченої готівкової грошової маси для крупних банків і неможливість реалізації такої стратегії невеликими банками через обмеженість доступу на грошові ринки.

При реалізації стратегії комерційних позик здійснюється розміщення ресурсів банків у короткострокових кредитах з низьким ступенем ризику і стійкими гарантіями повернення. Проте, застосування такої стратегії можливо лише при активному функціонуванні ділової кон'юнктури. Коли в зовнішньому середовищі спостерігається спад ділової активності дана стратегія припиняє бути ефективною і результативною.

Стратегія очікуваного доходу можлива до реалізації у випадку коли недискреційні перетворення активів використовуються для порівняння операційних надходжень за договірними вимогами банку з операційними платежами за його зобов'язаннями [7]. Тут основну роль відіграють прогнозовані показники ефективності діяльності позичальників. Відповідно при застосуванні даного методу в прогнозовані значення закладається досить високий рівень ризику, а отже даний підхід можливий для використання лише в умовах стабільної економіки.

Стратегія управління пасивами реалізується просто шляхом закупівлі банком необхідного обсягу грошей на ринку, а отже здійснюється по мірі необхідності.

Найбільш привабливим підходом щодо управління ліквідністю вважається стратегія збалансованого управління ліквідністю за показниками ризику і вартості. Виходячи з того, що всі без винятку суб'єкти фінансового ринку стикаються з дилемою «вартість – ризик» і розуміють, що чим вищий рівень ризику, тим ймовірніший більш високий прибуток – банки намагаються створювати диверсифікований портфель активів, що одночасно має включати в себе як високоліквідні активи, так і зобов'язання у вигляді цінних паперів, а вже від рішення менеджменту банку буде залежати які з цінних паперів будуть мати вищий резерв ліквідності і зможуть швидко перетворитися на гроші. Проте, тут необхідно пам'ятати й про вартість перетворення активів одні в інші, яка буде залежати від загальних економічних умов, що формуватимуть ринок капіталів.

Таким чином, можна зазначити, що для сучасної банківської системи України, в умовах військової агресії та орієнтації економіки на військові потреби, кожен з банків самостійно приймає рішення про стратегії та методи управління ліквідністю на основі аналізу власних ресурсів та можливостей з урахуванням стану зовнішнього середовища, зокрема економічного стану, який обумовлює тенденції функціонування фінансового ринку. Тут необхідно зазначити, що крім негативних факторів впливу, на фінансовий ринок впливають капіталовкладення благодійних фондів та транші міжнародних організацій, саме завдяки яким за період війни банківська система України встояла і навіть змогла втримати більшість своїх стратегічних позицій.

Крім того, необхідно зазначити, що в процесі прийняття рішення про стратегії управління ліквідністю менеджмент банку має дотримувати ся вимог Національного банку України, до показників ефективності діяльності банків та відповідати встановленим критеріям як національного і міжнародного законодавства, так і вимог Європейського союзу.

Література

1. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. 502 с.
2. Версаль Н. І. Фінансовий менеджмент у банку: практикум. Київ: ЦП «Компринт», 2015. 144 с.
3. Єпіфанов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: монографія. Суми: Університетська книга, 2017. 417 с.
4. Загородній А. Г. Банківська справа: термінологічний словник. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. 508 с.
5. Синки Дж. мл. Фінансовий менеджмент у комерційному банку: Пер. з англ. Київ: Банк, 2008. 512 с.
6. Базельський комітет з питань банківського нагляду. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm> (дата звернення: 05.10.2023).
7. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 5.10.2023).